

NMMAGAZINE

APRIL 2018

- 2 Van de voorzitter
- 3 Willem van Oranje. De jonge prins als edelman en militair
- 8 Het object: het kanon van 24cm IJzer
- 14 Onder Nederlandse Vlag: het Kasteel van Breda
- 18 Thijl. Festivalopera bij het NMM
- 19 Intro Paul van Vlijmen

BESTE VRIENDEN,

Vanaf 1 januari 2018 ben ik weer uw voorzitter, zo heeft het bestuur besloten. Freek Groen zal de plichten van de vicevoorzitter weer op zich nemen. Deze wisseling is nu voor de laatste keer.

Ook een wisseling bij het NMM, waar Hedwig Saam per 1 maart jl. haar directeurschap heeft beëindigd. Zij gaat museum Het Valkhof in Nijmegen leiden. Vooralsnog zal Paul van Vlijmen haar functie in het NMM waarnemen. Wij kijken met interesse uit naar de toekomst. Mag ik hier Hedwig Saam hartelijk danken voor haar open en constructieve opstelling naar de vrienden en haar het allerbeste toewensen in Nijmegen.

Het is dit jaar 450 jaar geleden dat de Tachtigjarige Oorlog begon. Willem van Oranje legde met zijn strijd tegen de Spanjaarden de basis voor de Republiek der Verenigde Nederlanden, voorloper van ons huidige land. Het NMM gaat daarom van 25 april tot 28 oktober dit jaar een tentoonstelling wijden aan de Vader des Vaderlands. Er is ook aandacht voor de jonge Willem. In dit NMMagazine leest u er meer over. Speciaal voor de Vrienden is er op 21 april a.s. een vrienden-dag met een preview van deze tentoonstelling.

‘Onder Nederlandse vlag’ gaat in op de hoogtepunten in de bouwgeschiedenis van het Kasteel van Breda en zijn bewoners. Ook Willem van Oranje heeft in de periode van zijn huwelijk met zijn eerste echtgenote, Anna van Egmond, enkele jaren op het toenmalige paleis vertoefd.

Een bijzondere manier om kennis te maken met de tijd van Willem van Oranje is de opera Thijl 2018, over geuzenleider Thijl Uijlenspiegel, te zien tussen 30 juni en 18 juli in het NMM. De opera laat op indringende wijze zien dat strijd voor de vrijheid een hoge prijs kent. Meer informatie over deze opera op www.thijl2018.nl.

Het NMM heeft een rijke collectie die zeker de moeite van het bekijken waard is. Soms wordt het voorwerp nog mooier als er iets meer over bekend is. Leest u daarom het artikel over het kanon 24 cm IJzer in dit nummer en u zult het kanon bij een volgend bezoek met andere ogen bekijken.

We hebben dit jaar veel op touw gezet voor de vrienden. Het bijwonen van de Nacht van de Militaire Muziek met korting ligt al achter ons. De vriendendag op 21 april is de volgende, waarvoor u een uitnodiging

zult ontvangen. Verder zijn we bezig de vrienden ook met korting naar het Soesterberg Flight Event te laten gaan (25 en 26 augustus 2018). Nadere informatie volgt. Tot slot hebben we op 7 november wederom een vriendendag gepland bij de Marineluchtvaartdienst op De Kooy/Den Helder. In 2017 was dat een groot succes en daarom herhalen we dat programma nog een keer.

Mag ik u tot slot nog een gunst vragen? Als iedere vriend dit jaar een goede bekende ook vriend van het NMM maakt, dan kunnen we nog meer betekenen voor ons prachtige museum. Ik vertrouw op u!

Theo Ent

WILLEM VAN ORANJE

DE JONGE PRINS ALS EDELMAN EN MILITAIR

DOOR JEROEN PUNT EN LOUIS PH. SLOOS

Niet Willem van Oranje, maar Maurits en Frederik Hendrik zijn als de bekendste militairen uit de Tachtigjarige Oorlog tevoorschijn gekomen. Beide zonen van de prins zouden echter pas decennia na het begin van dit conflict en het lange voortraject daarvan een rol gaan spelen. De naam van Willem van Oranje is uiteraard ook onlosmakelijk verbonden met genoemde oorlog, waaraan hij de eretitel 'vader des vaderlands' heeft overgehouden, maar wat is hiervan precies de betekenis?

Willem van Oranje zou volgens velen geen goed veldheer zijn geweest. Er wordt zelfs beweerd dat hij niet eens militair was. Dit terwijl vaststaat dat hij juist, volgens de traditie voor iemand van zijn afkomst, vooral tot militair werd opgeleid en al op jonge leeftijd oorlogservaring opdeed. Maar minstens zo belangrijk gezien zijn dubbelrol als militair-staatsman: hij legde al vanaf zijn jeugd belangrijke internationale contacten en deed zodoende onontbeerlijke diplomatieke ervaring op.

In de tentoonstelling 'WILLEM' in het NMM staan de opleiding en praktijkervaring van Willem van Oranje in de periode 1544-1559 centraal.

Schets van Bernard van Orley voor één van de acht Nassause wandtapijten die ooit de muren van kasteel Breda sierden. Op dit tapijt zijn Willems oom Hendrik III en zijn echtgenoten afgebeeld. (Staatliche Graphische Sammlung, München)

Willem van Oranje op ongeveer twaalfjarige leeftijd, toen hij naar de Nederlanden kwam. Zijn status als prins is af te lezen aan de twee palfreniers (rijksnechten) die hem aan weerszijden van het paard begeleiden. (Rijksmuseum Amsterdam)

'Walramse linie'. Willem stamde af van de Ottoonse linie. Het geslacht kreeg al vroeg in de veertiende eeuw vaste voet aan de grond in de Nederlanden. Door het huwelijk tussen Engelbrecht I en Johanna van Polanen in 1403 kwam zelfs het belangrijkste deel van het Nassause bezit in de Nederlanden te liggen. In de eerste helft van de zestiende eeuw erfde Willems vader de Nassause goederen in Duitsland, zijn oom Hendrik III van Nassau de Nederlandse bezittingen.

Als zoon van een graaf was Willem voorbestemd tot een leven als edelman. Zijn status steeg nog aanzienlijk toen hij op elfjarige leeftijd de titel 'prins van Oranje' erfde. Willem behoorde nu tot de allerhoogste adel en zou zijn opleiding vervolgen aan het hof van Karel V. Deze vorst regeerde over een gebied, dat naast de Nederlanden, het Duitse Rijk, de Franche Comté, Oostenrijk, Spanje (inclusief de Amerikaanse gebieden) en grote delen van Italië omvatte. In 1544 vertrok Willem naar de Nederlanden en verbleef hij afwisselend op zijn kasteel in Breda en aan het hof van de keizer in Brussel.

Jongens uit gegoede families, zoals Willem van Oranje, werden op jonge leeftijd klaargestoomd voor een leven aan het hof. Ze kregen les in theoretische vakken zoals taal, geschiedenis en godsdienst. Vooral de beheersing van meerdere talen (Frans, Duits, Nederlands, Latijn, Italiaans en Spaans) kwam goed van pas in het uitgestrekte rijk van Karel V. Naast theoretische vakken stonden omgangsvormen en de ridderlijke kunsten op het programma. Van hoge edellieden werd verwacht dat zij welgemanierd waren. Ze moesten een goede conversatie kunnen voeren, muziekinstrumenten bespelen,

In opleiding tot edelman

Willem van Oranje kwam op 24 april 1533 ter wereld op Slot Dillenburg in Duitsland. Hij was de zoon van graaf Willem I van Nassau-Dillenburg en Juliana van Stolberg. Het graafschap Nassau vond zijn oorsprong in Duitsland. In het jaar 1255 werd het Nassause familiebezit opgedeeld tussen de twee broers Otto en Walram II van Nassau. Via beide broers ontstonden de twee takken van het Huis Nassau: de 'Ottoonse linie' en de

Die maakten het mede mogelijk dat hij, samen met zijn drie broers, en vooral met Lodewijk van Nassau, een oorlog kon beginnen, bijna twintig jaar standhield en de basis legde voor de verdere strijd door zijn kinderen. In deze bijzondere expositie zijn voorwerpen van of uit de omgeving van Willem uit binnen- en buitenland bijeen gebracht. Sommige zijn nooit eerder voor het Nederlandse publiek te zien geweest.

STAMBOOM WILLEM VAN ORANJE-NASSAU

4

- Otto I (circa 1225-circa 1289) en Agnes van Leiningen (circa 1240-circa 1300)
- Hendrik I (circa 1270-1343) en Adelheid van Heinsberg (circa 1280-circa 1347)
- Otto II (circa 1305-1350) en Adelheid van Vianden (1310-1376)
- Johan I (circa 1339-1416) en Margaretha van der Mark (circa 1340- 1409)
- Engelbrecht I (circa 1370-1442) en Johanna van Polanen (1392-1445)
- Johan IV (1410-1475) en Maria van Loon (1424-1502)
- Johan V (1455-1516) en Elisabeth van Hessen (1466-1523)
- Willem I (1487-1559) en Juliana van Stolberg (1506-1580)

Detail uit een tot nu onbekende, anonieme aquarel waarbij Willem van Oranje in Frankfurt naast de aartsbisschop en keurvorst van Trier (Johan IV van Leyen) aan tafel zit tijdens de kroningsmaaltijd van keizer Ferdinand I. (Staatsarchiv, Neurenberg)

Willem van Oranje omstreeks 1555. (Gemäldegalerie Alte Meister Kassel)

dansen en de tafeletiquetten beheersen. Aan het hof speelde status een grote rol. De nieuwste ontwikkelingen op het gebied van bouwkunst, mode, muziek en dans werden dan ook op de voet gevolgd.

Willem groeide op in de nadagen van de Middeleeuwen waarbij nog steeds de ridderlijke kunsten een belangrijke rol speelden. Het aanleren van de ridderlijke kunsten, zoals paardrijdkunst, krijgskunde, het toernooi en de jacht, bereidde jongens voor op hun toekomstige militaire loopbaan. De krijgskunst richtte zich voornamelijk op de technieken die Willem onder de knie moest krijgen voor het gevecht van man tegen man. Daarbij lag de nadruk op het omgaan met wapens: zwaard, piek, hellebaard, staafbijl, dolk en rapier. Deze vaardigheden vormden een basis, waarmee de jonge edelman tijdens zijn verdere leven in de oorlogvoering, tijdens de jacht en het toernooi uit de voeten kon. De omgang met wapens was een onmisbare kunst en kon het verschil maken tussen leven en dood.

Willem als militair

In de inleiding kwam aan bod dat niet Willem van Oranje, maar Maurits en Frederik Hendrik als de bekendste militairen uit de Tachtigjarige Oorlog tevoorschijn zijn gekomen. Het is waar dat Willem van Oranje, in tegenstelling tot Maurits en Frederik Hendrik, weinig duidelijk aanwijsbare klinkende overwinningen heeft behaald. Toch hadden zijn operaties belangrijke (neven) effecten. Dat gold zeker voor de tweede en de derde grote inval in de Nederlanden vanuit Duitsland in 1572 en 1574, die hij samen met zijn broer Lodewijk van Nassau plande

en ondernam. We weten allemaal dat in 1572 door de Watergeuzen (min of meer per ongeluk) Den Briel werd ingenomen, maar belangrijker voor de uitbreiding van de opstand die daarop in Holland en Zeeland volgde, was dat op hetzelfde moment door Lodewijk van Nassau Bergen in Henegouwen werd belegerd. Hierop trok Alva daar met een leger naartoe om de stad te ontzetten. Doordat Lodewijk hier, ondersteund door Willem, lang wist stand te houden, konden in Holland en Zeeland veel steden zich al dan niet vrijwillig achter de opstandelingen scharen.

Willems rol als militair is vaak bekritiseerd, maar wie goed naar het verloop van de operaties kijkt, ziet dat allerlei factoren een rol speelden in het mislukken van de oorspronkelijke, totale, aanvalsplannen. Voorts zijn veel gevechten die voor de opstandelingen slecht afliepen voortvloeiende uit aanvalsplannen en geen doel op zich geweest, zoals de vernietigende Slag bij Mook. Tot slot is het opzetten van de drie grote militaire operaties van Willem en Lodewijk in 1567-1568, 1572 en 1574 al een enorme prestatie op zich geweest, iets waar doorgaans maar weinig aandacht voor is.

Toen in 1567 uiteindelijk werd besloten de opstand in de Nederlanden met geweld voort te zetten en Willem van Oranje de leider van het gewapend verzet werd, was hij al een zeer ervaren militair. Reeds in 1551, in het jaar dat de zogenoemde Italiaanse oorlog tussen het Habsburgse rijk en Frankrijk uitbrak en Willem 18 jaar oud werd, ging hij het leger in. Hij kreeg een aanstelling als kapitein-commandant van een zogeheten bende van ordonnantie. Dat waren compagnieën eliteruiterij die vrijwel volledig werden gerekruteerd uit de adel. Deze eenheden werden als vanouds gecommandeerd door leden van de hoge adel in de Nederlanden en vormden een permante strijdmacht die in

Zware ruitery onder Karel V in opmars tijdens de Slag bij Tunis, 1535. (Kunsthistorisches Museum Wien, Gemäldegalerie)

tijd van oorlog kon worden uitgebreid met tijdelijke bendes. Willems eerste commando was over zo'n tijdelijke eenheid.

Ervaring in de krijg

Wat betreft de mogelijkheid om militaire praktijkervaring op te doen, viel Willem dus met zijn neus in de boter, want aan de zuidgrens van Nederland vonden grootschalige gevechtshandelingen plaats. In 1552 kreeg Willem het bevel over een bende van ordonnantie. In dat jaar begonnen ook de Franse vijandelijkheden in Luxemburg en werd Willem er door de toenmalige landvoogdes in de Nederlanden, Maria van Hongarije, met zijn eenheid op uit gestuurd. Uit brieven van Maria blijkt dat Willem naar grote tevredenheid zijn functie vervulde, zowel wat betreft de werving van troepen voor zijn eenheid, de monstering als de uitvoering van orders. Willem doorliep snel de rangen en al in 1555 volgde zijn benoeming tot opperbevelhebber van het leger te velde. Hij verving in die functie de bekende ijzervreter Maarten van Rossem uit Gelre, die in zijn legerkamp was overleden aan de pest.

Er is vaak op gewezen dat Willem met zijn 22 jaar wel erg jong was voor deze functie, maar interessant genoeg was Maarten van Rossems voorganger, Emanuel Philibert van Savoye, maar twee jaar ouder toen hij deze functie kreeg. Nadat rond de vorige eeuwwisseling door historicus Petrus Johannes Blok is geschreven dat Willem in deze functie weinig presteerde, is dit vaak herhaald. In werkelijkheid deed Willem precies wat hem werd opgedragen en vervulde hij zijn functie naar behoren. Sterker nog, ondanks zijn jonge leeftijd en zijn beperkte ervaring toonde hij veel initiatief en was hij geen marionet.

Hij had een eigen visie op militaire zaken en wist de landvoogdes, de keizer, Karel V, en vanaf 1555, koning Filips II daarvan keer op keer te overtuigen. Willem kreeg van Filips II alleen geen toestemming om op een gegeven moment een grote Franse legermacht aan te vallen, wat later vooral Willem is verweten. In werkelijkheid stond Willem te popelen om tot de aanval over te gaan.

6

Willem van Oranje (rechts) als opperbevelhebber in 1555. Naar een illustratie in: Ruth Putnam, Willem de Zwijger (Alkmaar 1910).

Doordat de aandacht onder historici veelal naar het jaar 1555 uitging, was er ook weinig oog voor Willems militaire inspanningen daarna, terwijl hij nog vier jaar in het veld bleef. In 1557 vervulde hij bijvoorbeeld als tweede man na Van Savoye een belangrijke positie tijdens de befaamde Slag en het Beleg van Saint-Quentin, waar de Fransen een enorme nederlaag leden.

Leerschool voor de Opstand

Kortom, de jaren 1551-1559 vormden Willem tot een zeer ervaren militair. Hij maakte in die jaren voorafgaand aan operaties nota bene ten minste drie keer een zogeheten krijgstestament op voor het geval hij zou sneuvelen. Ook voor iemand als Willem van Oranje bestond daarvoor een reële kans, gezien het aantal hoge edelen dat in die tijd sneuvelde of door ziekte om het leven kwam. Willems erflater René van Chalon stierf in het harnas; diens oom Filibert van Chalon overkwam hetzelfde. Willem maakte zijn eerste krijgstestament op 21-jarige leeftijd in 1554, in een legerkamp bij Théroouanne/Terwaan. In 1557 bevestigde hij dit testament voorafgaand aan het Beleg van Saint-Quentin. Tot slot maakte hij in 1558 voor Namen een nieuw krijgstestament op.

De oorlog van 1551-1559 tussen Frankrijk en Spanje was een belangrijke militaire leerschool voor Willem. Hij maakte kennis met het werven van troepen, monstering, betaling en alle problemen daarbij, met het voeren van lage en hoge

Fort Charlemont, afgebouwd onder Willem van Oranje. (MOSSOT)

commando's, het bouwen van vestingen. Hij nam deel aan talrijke veldtochten, veldslagen en belegeringen, aan krijgsraden en onderhandelingen, en maakte kennis met dood en verderf. Ook maakt hij al in de jaren 1550 kennis met militaire discipline die hij in de jaren 1570 tijdens de Opstand in Holland invoert. Het is de vraag of Willem zonder de ervaring die hij opdeed in de jaren 1550 wel de leider van het gewapend verzet had kunnen worden tijdens de Nederlandse Opstand.

Dit artikel is gebaseerd op uitgebreid onderzoek voor de tentoonstelling 'WILLEM', waarvan de volledige resultaten worden gepresenteerd in de begeleidende publicatie.

HET KANON VAN 24CM IJZER

DOOR SVEN MAASKANT

In de expositie of zorgvuldig geconserveerd in het depot – de collectie van het NMM geeft militaire geschiedenis een extra dimensie. Het museum helpt verhalen te begrijpen. Tegelijk gaat achter elk object een verhaal schuil. Over mensen, techniek, ideeën, conflicten en de samenleving. Dit artikel zoomt in op het kanon van 24cm IJzer, een getrokken achterlader die bijna 150 jaar geleden in dienst kwam van de kustartillerie.

Het kanon van 24cm IJzer in het museum, opgesteld naast ander historisch geschut, is nog steeds een indrukwekkende verschijning. Het lijkt geen twijfel dat de genodigden bij de eerste schietproef met deze ruim 22 ton zware kolos daar net zo over dachten. Koning Willem III, vergezeld door zijn oom prins Frederik, was op 29 april 1869 in hoogsteigen persoon naar het Scheveningse strand gekomen om de proef bij te wonen. Dat was niet gebruikelijk, maar het ging om een bijzondere gebeurtenis: de kustartillerie kreeg beschikking over een baanbrekende vuurmond die de toenmalige dreiging van gepantserde schepen kon pareren.

krijgswezen, maar zou onherroepelijk zijn stempel op de wijze van oorlogvoering gaan drukken. Het succes van buskruit als aandrijfvlading voor projectielen hing nauw samen met de ontwikkeling van de metallurgie als voorwaarde voor de fabricage van geweer- en kanonslopen die de kracht van buskruit konden weerstaan.

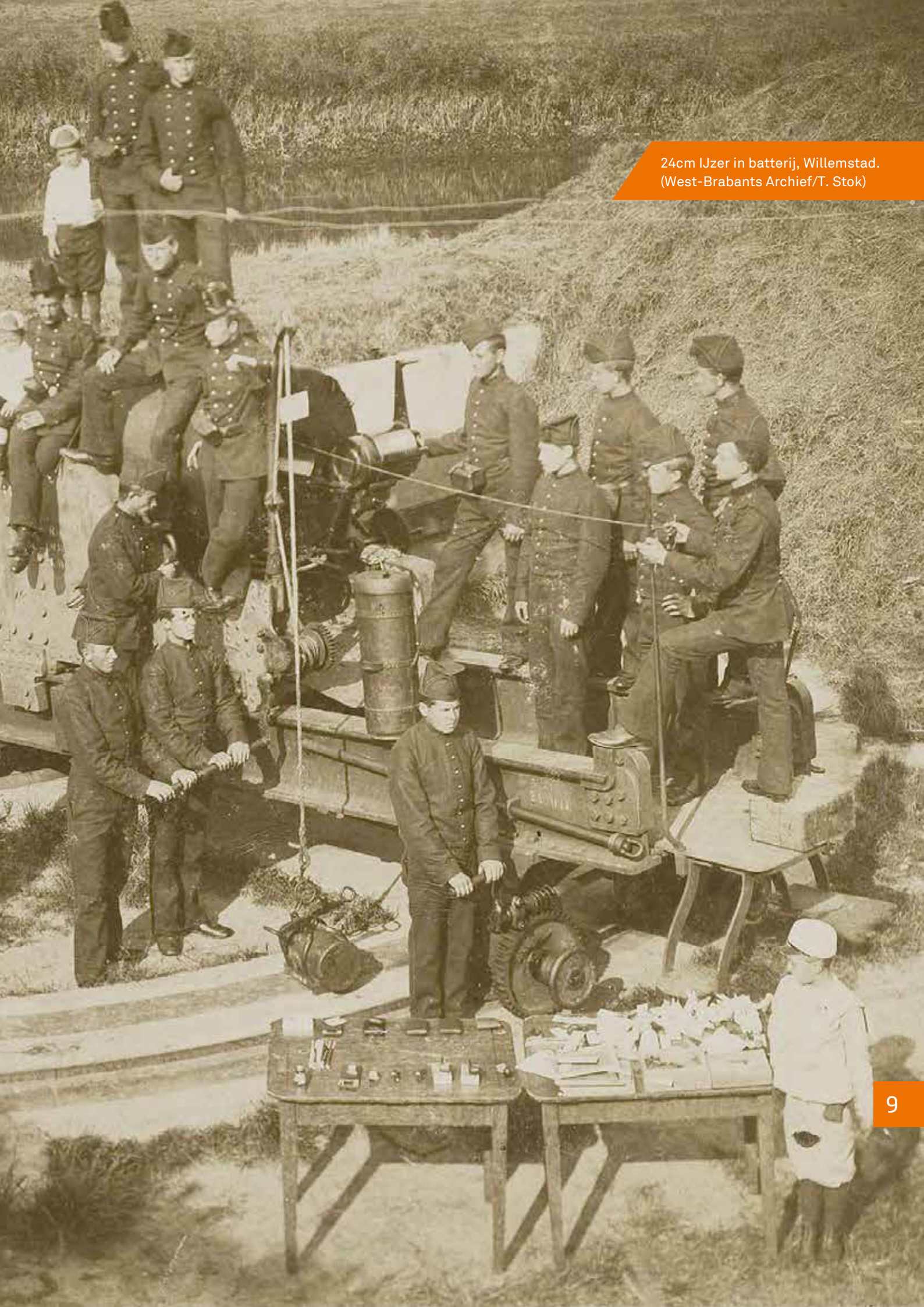
De modernisering van de artillerie verliep vanaf de introductie van de eerste donrebusse (donderbus) in de Nederlanden tot aan het einde van het Napoleontische tijdperk eigenlijk vrij traag. Nog steeds waren artilleriestukken gladlopige voorladers en de kogels rond en overwegend massief. Wel was het productieproces van ijzer sterk verbeterd en werd ook brons toegepast om kanonslopen te maken, terwijl kruitmolens steeds krachtiger buskruit afleverden. Scheeps-, vesting- en kustgeschut was, met

Een draai aan de geschiedenis

In de veertiende eeuw deed buskruit zijn intrede in de Nederlanden. Het explosieve mengsel veroorzaakte weliswaar geen abrupte en stormachtige omwenteling van het

24cm IJzer in batterij, Willemstad.
(West-Brabants Archief/T. Stok)

uitzondering van de affuiten, veelal uitwisselbaar.

De grote veranderingen op artilleriegebied dateren uit de negentiende eeuw. In deze eeuw wisten artilleristen belangrijke stappen te zetten, in het bijzonder bij de constructie van geschut. Het ging om de praktische aanwending van ideeën waarmee al eerder was geëxperimenteerd, maar die door de stand van de techniek niet eerder levensvatbaar waren. Deze ideeën vonden eerst toepassing bij de productie van handvuurwapens, voordat deze een weg vonden naar de artillerie. Het was daarbij niet zozeer het veldgeschut, maar vooral het scheeps- en kustgeschut dat voor de grootste uitdagingen zorgde.

De Franse artillerist Henri-Joseph Paixhans (1783-1854) zette in de jaren 1820 de eerste stap. Tot dan toe waren ontplofbare kogels voorzien van een rudimentair ontstekingsmechanisme (een lont). Het afvuren van dit soort projectielen was een hachelijke onderneming die al menig artillerist het leven had gekost. Deze kogels waren bovendien alleen geschikt voor krom- en steilbaangeschut, en niet voor vlakbaangeschut, zodat een toepassing in maritieme

oorlogvoering, waar houwtisers en mortieren nauwelijks effectief waren, ver weg leek. Paixhans vond een oplossing. Hij ontwierp een veiliger ontsteking, waarmee ook het vlakbaangeschut op schepen en kustbatterijen ontplofbare kogels kon verschietsen. Zijn uitvinding bleek zo succesvol, dat een reactie niet lang uitbleef: het Paixhans-geschut leidde tot de bouw van de eerste pantserscheepen.

Een Sardinische artillerist, Giovanni Cavalli (1808-1879), speelde ook een belangrijke rol bij de modernisering van scheeps- en kustgeschut, hoewel zijn aandacht in de eerste plaats uitging naar vestinggeschut. Hij werkte in de jaren 1830 eerst aan een ontwerp voor een achterlader waarmee de bediening van geschut – vooral in gekazematteerde opstellingen – veel veiliger en eenvoudig zou worden. Ook zou de vuursnelheid hoger komen te liggen dan bij voorladers. Het idee was al eeuwenoud, maar had nog niet tot een bruikbaar geschutstelsel geleid. Daarnaast onderzocht Cavalli mogelijkheden om, in navolging van de reeds beproefde toepassing bij geweren, kanonslopen te voorzien van trekken en velden. Deze inwendige

‘schroefdraad’ in de loop zorgde voor een omwenteling van de projectielen, hetgeen een stabielere baan, een zuiverder schot en een grotere dracht opleverden. Cavalli kwam in contact een Zweedse uitvinder, Martin von Wahrendorff, wiens vader een geschutgieterij bezat. Deze samenwerking leidde in 1846 tot een mijlpaal: de eerste getrokken achterlader.

De ontwikkeling van getrokken achterlaadgeschut werd voltooid door twee andere vindingen. De eerste was de invoering van (ontplofbare) puntgranaten. De tweede vinding kwam niet uit het domein van de artillerie, en was vooral van belang voor het scheeps- en kustgeschut. Paixhans' kanon startte een wedloop tussen geschut en pantser. De getrokken achterlader van het duo Cavalli-Von Wahrendorff (en intussen van tal van andere wapenfabrikanten) en de introductie van stoomaandrijving bij marinescheepen deden daar nog een schepje bovenop. De toename van de dikte van scheepsbepantseringen leidde tot een groeiende vraag naar geschut van groter kaliber, maar de sterkte

Kustartillerie in de jaren 1860. Getrokken bronzen kanon van 16cm. (NMM)

van kanonslopen legde een grens op aan de grote van aandrijfvladingen. Tegelijkertijd vroeg de bestrijding van snelle en wendbare stoomvaartuigen om hogere vuursnelheden, die een grote slijtvastheid van de loop vergden. De wedloop kon derhalve alleen worden gewonnen door de ijzer- en staalindustrie, waarmee in landen zoals Frankrijk, Groot-Brittannië, Duitsland en Zweden de wapenindustrie vaak was verenigd. Door verbeteringen in het productieproces konden verschillende fabrikanten vanaf het derde kwartaal van de negentiende eeuw geschut met grotere kalibers vervaardigen.

Tussen wal en schip?

Nederlandse artilleristen van de marine en de landmacht, die de kustbatterijen bemanden, hielden deze ontwikkeling – van gladde voorladers naar zware, getrokken achterladers – nauwlettend in de gaten. Zonder geschikte industrie en een flink budget was het uitgesloten dat Nederland in eigen beheer modern geschut zou produceren. Wel lukte

het in de jaren 1860 voorladers van de veldartillerie op te waarden naar getrokken geschut en te voorzien van een voorraad puntgranaten. Op deze wijze werden ook enkele bronzen stukken kustgeschut van 16cm gemodificeerd (1861). Het was vervolgens de vraag welke verdere stappen nodig waren om te voorkomen dat bij de bewapening van de kustbatterijen een te grote achterstand ontstond.

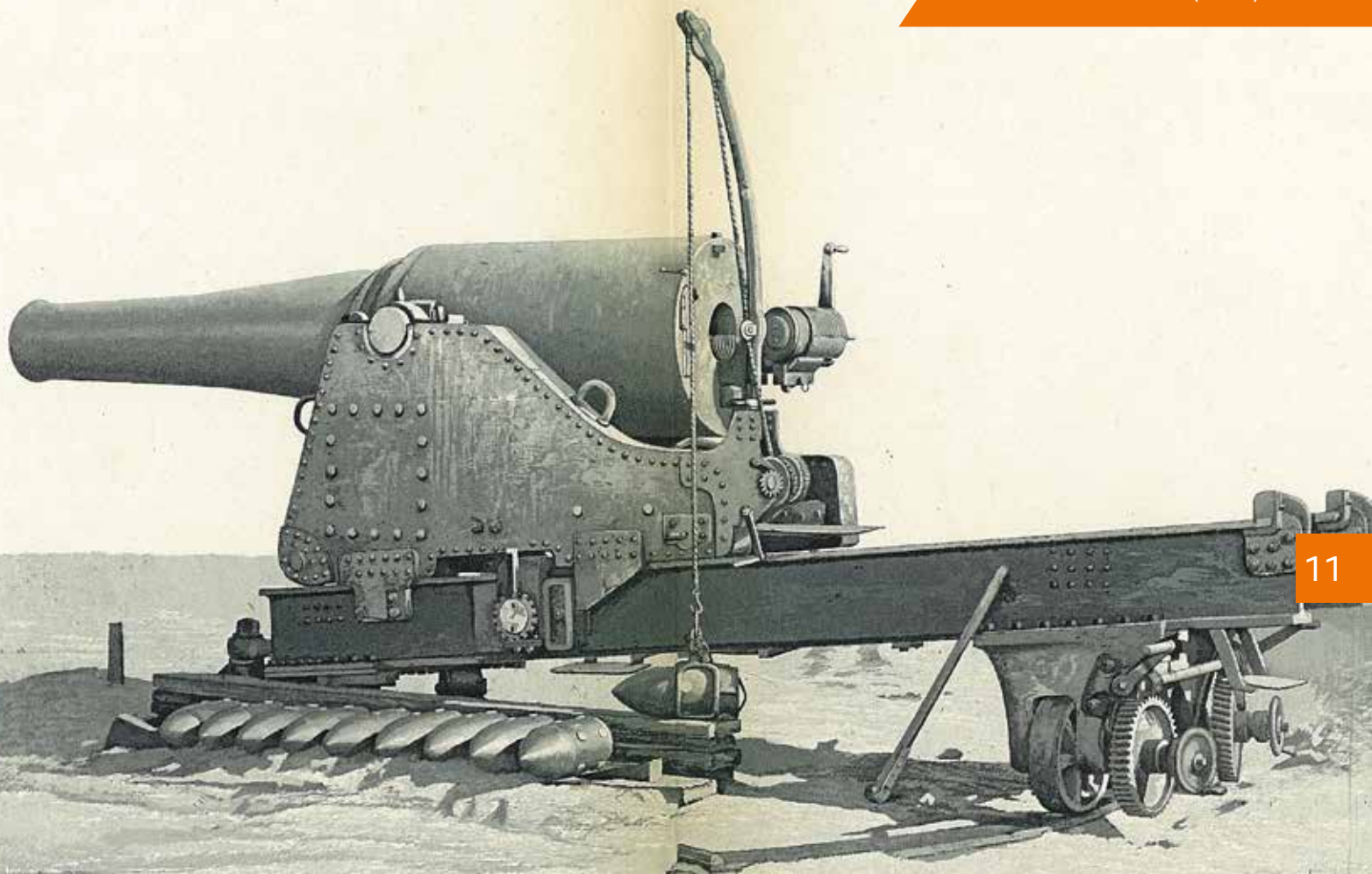
De marine koos een eigen koers en kocht bij de Britse firma Armstrong getrokken, smeedijzeren scheepsgeschut van 23cm, maar voor de landmacht waren deze voorladers te kostbaar, terwijl de voorkeur uitging naar achterladers. Eerst moest de lopende discussie over het juiste materiaal voor de kanonslopen tot een goed einde worden gebracht. Onder de artilleristen waren er namelijk nog velen die blind voeren op brons, terwijl anderen ijzer of staal – of een combinatie daarvan – een betere optie leek.

Van voor naar achter

De zogeheten Commissie van Proefneming moest de kwestie tot een goed einde brengen. Alles overwegende adviseerde deze commissie in 1867 de minister van Oorlog te kiezen voor een getrokken achterlader met een kaliber van 22 à 24cm. Zulke kalibers sloten het gebruik van brons uit. Het materiaal had diverse gunstige eigenschappen, maar beproevingen in binnen- en buitenland wezen uit dat het niet bestand zou zijn tegen grote kruitladingen. Het was duidelijk dat de weg die landen zoals Frankrijk, Zweden en Duitsland waren ingeslagen ook de Nederlandse moest zijn. Vooral van hard gietijzer, versterkt met stalen ringen, verwachtte de commissie veel goeds.

Begin 1868 maakten twee officieren van de vestingartillerie, de kapiteins A.E. Reuther en W.C. Hojel, een studiereis naar Frankrijk, Duitsland,

De eerste getrokken achterlader:
het kanon 24cm IJzer. (NIMH)

Denemarken en Zweden. Zij hadden opdracht te onderzoeken welke geschutstelsels in die landen in gebruik waren en welke ervaringen daarmee waren opgedaan. Reuther en Hojel moesten ook informatie inwinnen over affuiten en munitie, en kregen de specifieke instructie zich te concentreren op beproefd geschut zonder lange levertijd. Het rapport van beide officieren was eigenlijk een bevestiging van hetgeen de Commissie van Proefneming al had geconcludeerd.

Het geschutstelsel van de Duitse wapenfabrikant Krupp viel af. Er waren problemen met het ontwerp van het sluitstuk en met het gebruikte gietstaal. Dat maakte de levertijd ongewis, terwijl de prijs van de Krupp-kanonnen hoog was. Het Franse stelsel, dat ook in Denemarken en Zweden werd toegepast, kwam veel beter uit de bus. De Fransen gebruikten één ontwerp voor verschillende zware kalibers, dat zij toepasten als scheeps- en kustgeschut. De loop bestond uit een gietijzeren kern die deels was versterkt met stalen ringen. Het sluitstuk zorgde voor een goede afdichting van de kulas en was eenvoudig te bedienen. Het kanon van 24cm (Frans model 1864-1866) was betrekkelijk goedkoop en bovendien snel leverbaar.

De keuze was snel gemaakt, maar Reuther en Hojel adviseerden wel de gietijzeren lopen te laten vervaardigen in Zweden. Als redenen voerden zij aan de hoge kwaliteit van Zweeds ijzererts en het hoogwaardige gietproces bij de firma Ekman in Finspong. Alle overige onderdelen, zoals de stalen ringen, het sluitstuk en de affuiten, konden wel bij Franse firma's worden besteld en vervolgens worden getransporteerd naar Finspong, waar de afmontage van de loop plaats zou vinden. Ondanks de logistieke, administratieve en financiële nadelen van dit voorstel ging de minister van Oorlog hiermee akkoord. Nog voor de zomer van 1868 waren de belangrijkste contracten afgesloten en al in december werden de eerste exemplaren op de Marinewerf in Den Helder gelost.

In en uit dienst

Na een reeks beproevingen kwam het kanon 24cm IJzer in januari 1870 officieel in de bewapening. Op dat moment waren er al verschillende opgesteld op de kustbatterijen. Er zouden er ongeveer honderd nodig zijn om alle batterijen van geschut te voorzien. De aanschaf was over een aantal jaren uitgespreid om de achtereenvolgende rijksbegrotingen gelijkmatig te belasten. Dat had als bijkomend voordeel dat beter kon worden ingespeeld op ontwikkelingen op artilleriegebied en wat dat betreft

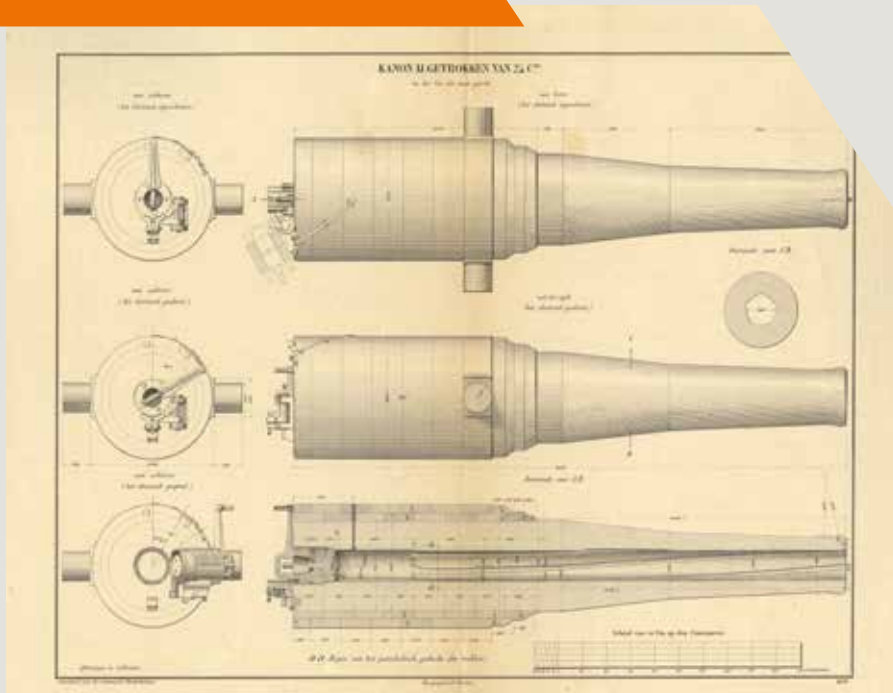
zouden de laatste decennia van de negentiende eeuw een tumultueuze periode blijken.

Uiteindelijk zouden, behalve zes exemplaren die in 1876 naar Nederlands-Indië werden verscheept, zestig stukken met toebehoren en kruit worden aangeschaft. In de jaren 1870-1871 trad enige stagnatie op door de Frans-Duitse Oorlog. In verband daarmee ging het leger voor de stalen ringen, de sluitstukken, de affuiten en de munitie contracten aan met Belgische en andere Zweedse firma's, waarmee de Franse betrokkenheid ten einde kwam. Er is nog sprake van geweest stukken van zwaarder kaliber aan te schaffen, maar daar is het niet van gekomen.

In 1920 kwam er een einde aan de loopbaan van het kanon van 24cm IJzer. De houdbaarheidsdatum was op dat moment reeds lang verstreken. Ongeveer tien jaar na de aanschaf van de eerste exemplaren ging de landmacht met Krupp in zee, dat inmiddels furore maakte met een zeer degelijk geschutstelsel. Het kanon van 24cm IJzer was, ook nadat verschillende wijzigingen waren doorgevoerd aan de affuit, de richtmiddelen en de ladingen, een zorgenkindje dat voortdurende

Bastion Groningen te Willemstad.
(West-Brabants Archief/T. Stok)

aandacht behoeft. Er is veel tijd gestoken in allerhande beproevingen om de prestaties van het kanon te optimaliseren, maar feit was dat het eigenlijk al verouderd was toen het goed en wel in batterij kwam langs de Nederlandse kustwateren. In Frankrijk startte om die reden kort na de Frans-Duitse Oorlog een groot

moderniseringsprogramma van het piéce de côte modèle 1864-1866. Toch bleven veel stukken gehandhaafd, omdat de uitwerking van de 24cm IJzer op korte afstand nog acceptabel was en vervanging een kostbare aangelegenheid was. Voor zover

bekend zijn de eerste vier kanonnen in 1905 gesloopt. Daarna volgden er meer. Aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog stonden nog zo'n twintig kanonnen opgesteld, waarvan er nog tijdens de oorlog verschillende werden opgeblazen.

Tegenwoordig resteert nog één compleet exemplaar. Dat staat in het NMM. Daarnaast heeft het museum verschillende toebehoren in depot. Een heel mooi beeld van het kanon in zijn 'natuurlijke omgeving' geeft het gereconstrueerde exemplaar (met authentieke loop) dat in 2013 op de kustbatterij in de Vesting Hellevoetsluis is geplaatst. Zo blijft de eerste getrokken achterlader in Nederlandse dienst bewaard, als militair erfgoed, maar ook als monument van de industriële vooruitgang tijdens de negentiende eeuw.

ARTIKELLEN OP DE WEBSITE

Er is ook een website van de Vrienden van het NMM. De redactie van het magazine krijgt veel kopij aangeleverd. De ruimte in het blad is beperkt en de redactie maakt altijd een afweging over de keuze van een onderwerp. Feit is dat we regelmatig nee moeten verkopen. Maar dat betekent niet dat een artikel niet kan worden gepubliceerd. De website is een prima alternatief. De redactie is zich ervan bewust dat niet iedereen dagelijks op de website van de Vrienden van het NMM kijkt en zal daarom in het vervolg in het blad aandacht aan de website schenken, zodat u als vriend wordt geattendeerd op interessante artikelen, die niet in het magazine zijn opgenomen.

De redactie wijst u met genoegen op het artikel van Ton de Vries over de broers Herman Cornelis Asjes junior en Lucas Asjes. Zij streden in de Tweede Wereldoorlog, Herman in Nederland als vlieger met de Fokker C.X.711 en Lucas in Nederlands-Indië als commandant van een hulpmijnenveger. Beiden werden ook tegelijk ingezet bij de Tweede Politie actie eind 1948/begin 1949. Herman Cornelis ondersteunde 20 december 1948 met zijn P51 een landing bij Bagan Si-api-api, 300 kilometer van Medang. Zijn broer Lucas was 1e officier op het landingsvaartuig LST3. Ook op nieuwjaarsdag 1949 werden beide broers ingezet, ditmaal op Sumatra.

Maquette van het paleis van Breda.
(Bibliotheek NLDA, Breda)

ONDER NEDERLANDSE VLAG:

HET KASTEEL VAN BREDA

DOOR ESTHER RONNER

In die bewoordingen omschreef Pieter Nuyts in zijn gedicht uit 1697 het toenmalige paleis van Breda. Van dit renaissance paleis is vrijwel niets meer over. Opdrachtgever tot de bouw van het paleis was Hendrik III, graaf van Nassau-Dillenburg. Na het overlijden van Hendrik en van diens zoon René van Chalon, kwam het goed in 1544 toe aan René's neef, prins Willem van Oranje, die het paleis heeft bewoond met zijn eerste echtgenote, Anna van Egmond, gravin van Buren, met wie hij in 1551 was getrouwd. Wie was Hendrik III van Nassau en wat waren zijn motieven voor de bouw van het paleis? Hoe zag het paleis er uit? Een reconstructie.

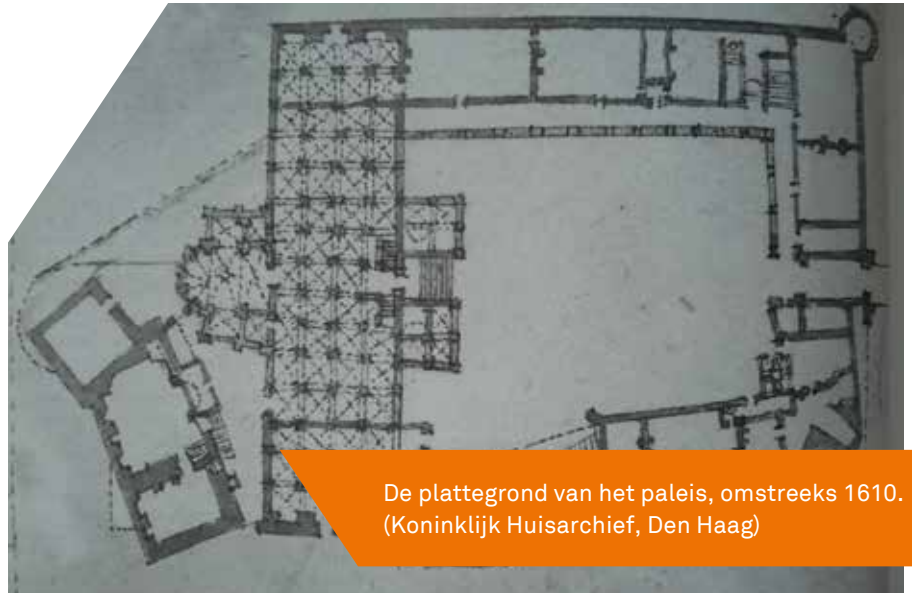
Hendrik III

Hendrik III (1483-1538) was de zoon van Jan V van Nassau-Dillenburg, die een broer was van Willem de Rijke, graaf van Nassau-Dillenburg. Willem de Rijke was de vader van Willem van Oranje. Hendrik was dus een oom van Willem van Oranje. Hendrik groeide op aan het hof van Philips de Schone, die hij vergezelde op diens reizen door Europa. In 1505 werd Hendrik door Philips de Schone opgenomen in de Orde van het Gulden Vlies. Na het overlijden van Philips de Schone in 1506 werd Hendrik betrokken bij de opvoeding van Karel V (1500-1558), de toen nog minderjarige zoon van Philips de Schone. Door zijn benoeming tot opperkamerheer kreeg Hendrik een belangrijke functie aan het hof van Karel V. Zo was hij in 1526 aanwezig bij het huwelijk van Karel V met Isabella van Portugal in Sevilla, en in 1530 nam Hendrik een prominente positie in bij de kroning van Karel V tot keizer in Bologna.

Naast opperkamerheer van Karel V, was Hendrik stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht en kapitein-generaal der Nederlandse gewesten. Hendrik stond niet alleen bij Karel V, maar ook bij Maximiliaan van Oostenrijk in hoog aanzien.

Hendrik erfde het kasteel van Breda van zijn kinderloos overleden oom Engelbrecht II van Nassau. Behalve het kasteel van Breda, bezat Hendrik ook kastelen te Brussel en in Diest. Hendrik is drie keer getrouwd geweest. Bij zijn tweede vrouw, Claudia van Chalon, prinses van Oranje, kreeg hij een zoon René. Na het overlijden van Claudia van Chalon trouwde Hendrik – door toedoen van Karel V - op 30 juni 1524 te Burgos met de schatrijke Mencía de Mendoza y Fonseca (1508-1554), oudste dochter van Rodrigo de Mendoza, eerste markies van Zenete. Karel V had het huwelijk gearrangeerd omdat hij wilde voorkomen dat Mencía, wier familie tot de meest aanzienlijke Spaanse adel behoorde en zeer welgesteld was, zou trouwen met de kleinzoon van de tweede hertog van Alva, waardoor Karel V aan invloed in Spanje zou inboeten. Wellicht is het een voedingsbodem geweest voor de aversie van de latere hertog van Alva voor de Nederlanden.

Tijdens de eerste jaren van hun huwelijk verbleven Hendrik en Mencía aan het keizerlijk hof in Spanje. Pas na de kroning van Karel V in 1530 is het echtpaar naar de Nederlanden gekomen. Daar woonden het paar

De plattegrond van het paleis, omstreeks 1610. (Koninklijk Huisarchief, Den Haag)

afwisselend in Brussel, Diest en, tijdens de laatste jaren van hun huwelijk, in Breda. Hendrik en Mencía verkeerden in hofkringen die in aanzien en status met elkaar wedijverden, wat onder meer tot uitdrukking kwam in het uitbreiden, moderniseren en verfraaien van hun paleizen. Hendrik III was hiervan getuige en zal daar tijdens zijn vele reizen door Spanje, Italië en Frankrijk ook voorbeelden van hebben gezien. Zijn echtgenote Mencía, die behalve schatrijk, intelligent en ontwikkeld was in de klassieken – zij las Grieks en Latijn – onderhield uitgebreide contacten met vooraanstaande kunstenaars en geleerden van die tijd. In Spanje was ze een hoge status gewend en Hendrik zou ervoor zorgen dat die ook in de Nederlanden gecontinueerd kon worden. Het kasteel van Breda was al geruime tijd aan een opknappbeurt toe en er waren redenen te over om er nu een begin mee te maken.

Ontwerp

Vanaf 1527 begon Hendrik zich intensief bezig te houden met de voorbereidingen voor de modernisering van het kasteel. Zelf had hij enkele schetsontwerpen gemaakt die hij ter advisering aan Rombout II Keldermans (1460-1531), één van de architecten van Karel V, had voorgelegd. Het kasteel vormde onderdeel van de vestingwerken van Breda die nodig aan vernieuwing toe waren. Hendrik wilde dus de gelegenheid aangrijpen om tegelijkertijd de stad te vergroten en een omwalling aan te leggen volgens

het oud-Italiaans vestingstelsel. Het paleis en de eromheen liggende verdedigingswerken zouden zo een eenheid gaan vormen.

De vroegste gegevens over het ontwerp van het paleis en de vesting zijn af te lezen uit een plattegrond uit circa 1610. Het paleis bevindt zich binnen de vestingwerken en heeft een rechthoekige plattegrond. Het paleis is gesitueerd in oost-west richting en heeft op de noord-oosthoek een ronde uitstulping (toren). Centraal op de westzijde is een driebeukige uitbouw (kapel) zichtbaar.

Over de uitwerking van het ontwerp zijn gegevens bekend uit Hendrik's correspondentie, reisverslagen van bezoekers aan het paleis, als ook tekeningen en latere opgravingen.

Via de hoofdpoot en een smalle doorgang in de oostvleugel betrad men de binnenhof met zuilengalerijen aan drie zijden die aansloten op de zuilenhal. Aan de voorzijde van de zuilenhal, recht tegenover de hoofdpoot, bevond zich een zogenaamde staatsietrap die leidde naar de grote zaal op de eerste verdieping. Achter de zuilengalerijen trof men een kapel die symmetrisch op de westgevel was geplaatst. Grenzend aan de grote zaal op de verdieping lagen de appartementen van Hendrik. Boven de grote zaal bevond zich nog een verdieping. Aan de zuidzijde van het paleis bevond zich een open bordes trappenhuis.

Het idee van een binnenhof met

Hendrik III, graaf van Nassau. (Kimbell Art Museum, Fort Worth, Texas)"

De staatsietrap 'op de pletse' in 1827.

klassieke zuilengalerijen, een keizerlijke staatsietrap en decoratieve elementen die refereren aan de klassieke oudheid heeft Hendrik kunnen opdoen bij zijn bezoek aan het ouderlijk paleis (en met name het interieur van het paleis) van zijn echtgenote in La Calahorra en het paleis van Karel V's secretaris Francisco de los Cobos in Valladolid, als ook het (niet afgebouwde) paleis van Karel V in Granada, Spanje.

Vitruvius

Dergelijke architectonische vernieuwingen vonden in die tijd toepassing doordat men in hofkringen bekend raakte met de nieuwe bouwstijl uit Italië en de architectuurtractaten, zoals de 'Codex Escorialensis' en 'De Architectura libri decem' van Vitruvius (85-20 v. Chr). Voor een goede architectuur hanteerde Vitruvius drie basisprincipes: firmitas (stevigheid), utilitas (gebruiksvriendelijkheid) en venustas (schoonheid). Het ging daarbij eveneens om juiste en harmonische maatverhoudingen en het bewerkstelligen van symmetrie in de architectuur.

De architect die Hendrik's schetsontwerp voor het paleis heeft uitgewerkt, moet zeker op de

hoogte zijn geweest van het eerder genoemde werk van Vitruvius, zoals onder meer blijkt uit de doorgevoerde maatverhoudingen, de symmetrie en de toepassing van de drie zuilenorden. Bekend is dat Hendrik bij de verwezenlijking van zijn ontwerp voor een eigen Italiaans klassiek paleis een beroep heeft gedaan op de Italiaanse kunstenaar Tommaso Vincidor da Bologna (1493-1536?). Deze schilder had gewerkt in het atelier van Rafaël en was goed op de hoogte van de Italiaans klassieke bouwstijl.

Staatsietrap

In het ontwerp van het paleis nam de staatsietrap een prominente plaats in. Bij deze trap leidden in plaats van één, twee steektrappen omhoog tot aan een bordes om vervolgens als een enkele steektrap te eindigen in tegengestelde richting. Toepassing van een dergelijke trap had niet zo zeer een praktische, dan wel een esthetische reden. De staatsietrap vormde een wezenlijk onderdeel van de paleisaanleg in Italiaans klassieke stijl. Bij feesten en ontvangsten speelde de staatsietrap een centrale rol. Van deze staatsietrap zijn enkele korte beschrijvingen van ooggetuigen bekend. In zijn reisverslag uit 1668 meldde Balthasar II Moretus hierover: 'ende op de pletse (de binnenhof) staet eenen trap in forme

van Arcus Triumphalis'. In 1744 voegt Van Goor hier nog aan toe: 'Aan 't einde van deze Plaats, recht over de Poort van den ingang, ziet men een heerlyken Trap, mede van blaauwen arduin-steen zeer konstig gemaakt, throoms-gewyze overdekt, en met verscheide Pylaaren van de bovengemelde Orden ondersteunt, mitsgaders met veele Beelden, Wapens en Lofwerk verciert, langs welke men door verscheide wegen opklimt.'

Uit een opmerking van Karel V bij zijn bezoek aan het Alcazar in Toledo blijkt ook de symbolische waarde van de staatsietrap: 'Wanneer ik de trap beklim, voel ik me waarlijk keizer'. Karel V heeft tijdens zijn reizen door Europa ook enkele keren op het paleis in Breda vertoefd en mogelijk ook de staatsietrap van het paleis beklommen.

Kapel

Centraal op de westgevel was een driebeukige kapel aangelegd. Op gravures uit latere tijd is het exterieur van de kapel te zien. Over het interieur van de kapel is niets bekend maar vermoed wordt dat de inrichting sober was. De kapel is in gebruik geweest; op verzoek van de echtgenote van Willem van Oranje, Anna van Egmond, is de kapel in 1557 door een bisschop ingewijd.

Portretmedaillons

De binnenhof op de begane grond van het paleis werd gesierd door portretmedaillons die geplaatst waren tussen de bogen van de Dorische zuilengang. Het ging om de beeltenissen van beroemde Griekse en Romeinse figuren uit de klassieke oudheid. De meesten ervan waren ontleend aan het boek van Plutarchus Vitae Parallellae (Parellelle Levens), waarin de levensloop van telkens een Griekse en een Romeinse historische figuur wordt vergeleken. Plutarchus begint zijn boek met de levensloop van Theseus en Romulus, en uitgerekend de portretten van deze figuren (beide stedenstichters) waren in medaillons in de arcades naast de hoofdingang van het paleis geplaatst. Hendrik was bekend met het werk van Plutarchus en het lijkt dan ook geen toeval te zijn dat hij voor deze decoraties in de binnenhof van zijn paleis had gekozen, gezien zijn aspiraties.

verbouwingen en renovaties plaats waarbij veel van de authenticiteit van het paleis verloren is gegaan. Zo werd onder meer de hele bovenste verdieping met Korinthische pilasters en beeldhouwwerk gesloopt en verdwenen de staatsietrap en de paleiskapel. Vrijwel alle ornamentiek is verloren gegaan. Ook tijdens de renovatie van het interieur in 1994-1995 verdween veel van wat nog authentiek was.

Hendrik en Mencia's erfenis

Hendrik en zijn echtgenote Mencia hebben een paleis gecreëerd dat volgens de laatste mode was uitgevoerd en ingericht. Ze hebben er een voor hun tijd indrukwekkende hofstaat gevoerd. Het paleis was buitengewoon representatief en werd een trefpunt van vooraanstaande kunstenaars en geleerden. De pracht en praal van het Oranje paleis had ook zijn uitstraling naar de stad Breda. Van een onbelangrijk stadje groeide Breda uit tot een cultureel centrum van internationale allure. Van het illustere renaissance paleis, waaraan werd gerefereerd als 'Het Achtste Wonderwerk', is echter weinig over. De omtrek van de binnenhof is nog aanwezig. In één van de hoeken staat nog een originele Dorische zuil. Kopieën van de portretmedaillons prijken in de arcades tussen de zuilengalerij op de begane grond. Alleen de naam boven de toegangspoort tot de binnenhof herinnert nog aan de bouwheer.

Sinds 1828 is de Koninklijke Militaire Academie op het kasteel gehuisvest.

BRON

Wezel t/m 1999" moet zijn "G.W.C. van Wezel, Het Paleis van Hendrik III, graaf van Nassau te Breda, Rijksdienst voor de Monumentenzorg (Zeist, Zwolle 1999).

In 1538 overleed Hendrik III, maar het paleis was toen nog niet voltooid en van het oude kasteel stond nog veel overeind. In 1539 gaf zijn zoon, René van Chalon (1519-1544) opdracht tot voortzetting van de bouw van het paleis, maar toen hij in 1544 vroegtijdig overleed, bleef het paleis onvoltooid. Wel waren toen de middenvleugel met staatsietrap en kapel, de noordvleugel en de noordelijke helft van de oostvleugel inclusief de hoofdtoegang gereed gekomen.

Pas tijdens de periode van stadhouder Willem III is de bouwfase van het paleis afgerond (1686-1695) met de voltooiing van de binnenhof.

Interieur

Uit inventarissen en archeologisch onderzoek is meer bekend geworden over de interieurdecoratie van het paleis ten tijde van Hendrik III en Willem van Oranje. Bij recente opgravingen zijn onder meer scherven van decoratieve tegels gevonden. Waarschijnlijk sierden deze tegels de galerijen rond het binnenhof. Zeker is wel dat Mencia en Hendrik fervente kunstverzamelaars waren en

in het paleis hingen schilderijen van Gossaert, Jeronimus Bosch, Cranach en Hugo van der Goes. De wanden van het paleis waren behalve met decoratieve tegels en schilderijen, ook gesierd met wandtapijten. In opdracht van Hendrik had de Brusselse kunstenaar Bernard van Orley (1487-1541) ontwerpen gemaakt voor een reeks tapijten waarop de genealogie van het huis Nassau was afgebeeld. Vermoedelijk hebben deze tapijten in het paleis gehangen in de salle dorée, grenzend aan de grote zaal, die Hendrik als privé ontvangstruimte in gebruik had. Deze tapijten hadden behalve een decoratieve ook een symbolische waarde. Hendrik wilde zichzelf en het geslacht Nassau voor de beschouwer afficheren en uitdrukking geven van de toonaangevende rol van het huis Nassau binnen de adel van de Lage Landen. Helaas is deze tapijtenreeks verloren gegaan en wat ervan nog rest zijn kopieën van de kartons.

Renovaties

In de vorige eeuw vonden diverse

THIJL

In de zomer van 2018 gaat er iets bijzonders gebeuren bij het Nationaal Militair Museum. Onder de luifel verrijst een theater dat een podium biedt aan de grootste Nederlandstalige opera ooit geschreven: Thijl, van de Nederlandse componist Jan van Gilse. 77 jaar nadat het werk voltooid werd en 38 jaar nadat het voor het laatst werd uitgevoerd vindt de opera opnieuw haar weg naar het podium. De opera, die zich afspeelt gedurende de Tachtigjarige Oorlog, versmelt met de prachtige omgeving van Soesterberg en vormt een inspirerende combinatie met de tentoonstelling 'WILLEM', die op hetzelfde moment te bezichtigen is in het museum.

“Het zijn de gekken die de wereld leiden!” De boodschap van Thijl Uilenspiegel aan het Vlaamse volk aan het begin van de Tachtigjarige Oorlog is helder: het moet anders. De Spaanse overheersers hebben een samenleving van intolerantie en godsdienstongelijkheid gecreëerd en Thijl kiest ervoor om het verzet te leiden. Hij verzamelt een geuzenleger en zegeviert in Gorkum: godsdienstvrijheid en tolerantie liggen binnen handbereik! Te laat komt hij erachter dat zijn medestanders slechts op eigen gewin uit waren. Ook zij corrumperen en verwoesten de betere wereld waarvoor zij schouder aan schouder vchten. Zijn poging mislukt, maar de geest van Thijl leeft voort in zijn idealen, als symbool van verzet tegen onrecht en onderdrukking.

“De opera Thijl stelt de juiste vragen op het juiste moment.”

Nu, in 2018, bij de viering van het 195-jarig bestaan van het Utrechtsch Studenten Concert, 80 jaar nadat Van Gilse begon te schrijven aan Thijl, en 450 jaar na het begin van de Tachtigjarige Oorlog, is de urgentie groter dan ooit om deze vrijheidsopera ten tonele brengen. De grootste Nederlandstalige opera aller tijden stelt de juiste vragen op het juiste moment. Thijl Uilenspiegel staat symbool voor volksverzet tegen onderdrukking en onrecht in een wereld die geregeerd wordt door gekken. Toen in aanloop naar de Tweede Wereldoorlog, nu in 2018.

Nergens in Nederland komen de achterliggende vragen uit Thijl zo goed tot uiting als op het terrein van het museum. De combinatie tussen een museumbezoek, een bezoek aan het festival en de spectaculaire opera, met het weidse landschap als achtergrond staat garant voor een ervaring om nooit te vergeten.

Lees meer op www.thijl2018.nl.

Reserveer nu uw kaarten op www.thijl2018.nl!

THIJL

**30 JUNI
T/M 17 JULI
NATIONAAL
MILITAIR
MUSEUM**

INTRO PAUL VAN VLIJMEN

Dit betekent wel een flinke verandering voor de mensen van het NMM. Sinds 1 maart hebben ze met mij als waarnemend vestigingsdirecteur te maken en de eerste weken zijn dan ook vooral besteed aan de hernieuwde kennismaking met alle collega's, en nader verdiepen in de geplande programmering. Daarbij vallen me twee dingen op: het enthousiasme van een ieder die ik spreek en het ambitieuze karakter van de activiteiten die ontwikkeld worden. Tijd om daar nieuwe impulsen aan te geven en het enthousiasme in daadkracht om te zetten.

Het NMM heeft zich de afgelopen drie jaar ontwikkeld tot een publieksmuseum om rekening mee te houden. Een stabiele stroom van 300.000 bezoekers weet ieder jaar de ingang te vinden. Het museum groeit in de rol van verteller van het militair erfgoed en duiden van de actualiteit.

U bent wellicht op de hoogte van de kernwaarden die het museum zijn toebedeeld: verrijkend, integer en energiek zijn we al, nu de actualiteit nog met nog meer bravoure integreren in de programma's die we de komende jaren brengen, zodat het museum nog meer naam maakt en ook nieuwe bezoekers uit binnen- en buitenland

In de Nieuwsbrief van de Vrienden van december 2014 staat een uitgebreid interview met Hedwig Saam, de toen kersverse vestigingsdirecteur van het NMM. Daarin stelt zij geen zitvlees te hebben en regelmatig van werkplek te wisselen, maar dat het nu al zo ver is dat zij Soesterberg verruilt voor Nijmegen konden we toen nog niet vermoeden. Hedwig heeft het NMM door de pioniersfase geloodst en het museum laten uitgroeien tot een publieksformaat van nationale allure, en daarvoor zijn we haar zeer dankbaar. Ik wens haar dan ook veel goeds in Nijmegen, waar zij een nieuwe uitdaging heeft gevonden in het leiden van Het Valkhof.

ons weten te vinden. Samen met het NMM-team het programma voor de komende jaren nog publieksgericht maken, daar ligt voor mij de focus in de komende periode.

Wat brengt 2018 zoal? De tentoonstelling WILLEM biedt een unieke weergave van het onderbelichte deel van het leven van Willem van Oranje: zijn jeugd en opleiding tot militair, die hem in staat stelde de leider van de Opstand te worden. De opstand die zou uitmonden in de Tachtigjarige Oorlog, dit jaar 450 jaar geleden. Een van de grote thema's in de tentoonstelling is de vrijheid van geweten en dus ook van godsdienst, ook heden ten dage zeer actueel. U zult dit tijdens de Vriendendag op 21 april ongetwijfeld zelf kunnen ervaren.

Naast tentoonstellingen organiseert het museum grote en kleine

evenementen, met als hoogtepunt dit jaar toch wel het Flight Event. In het weekend van 25 en 26 augustus wordt het buitenterrein volledig omgetoverd tot vliegfestivalterrein, met een zinnenprikkelend aanbod van alles wat sinds het begin van de luchtvaart in Nederland over het terrein van de voormalige vliegbasis Soesterberg is getrokken. Onze eigen luchtvaart-pronkstukken worden in alle glorie buiten opgesteld, en ook in het depot kunt u bijzondere stukken bewonderen. In een doorlopend aanbod van muziek, lekker eten en vooral veel luchtvaartvermaak komt jong en oud een dag lang aan zijn trekken. Ik verheug me er al op u daar te ontmoeten!

Paul van Vlijmen is per 1 maart 2018 naast Algemeen Directeur van de Koninklijke Defensiemusea ook waarnemend vestigingsdirecteur van het Nationaal Militair Museum.

Nieuwe vrienden

A. Verkaik
V. Lensen
R. Lingier
W. Kanij
K. Beldman
E. de Bruin
G. van Geffen
M.L. Maatman
R.N. Hassing
J. den Bakker
R.M. Blik
D.J. Dimisas
S. van Angelen
P. Kooijman
W.R. van Dijk
J. Verweij
G. Zimmerman
Feike de Jong

Ook vriend worden?

Zie www.vriendennmm.nl

Uw vriendschap wordt beloond

met dit magazine en gratis
toegang tot ons museum
en uitnodigingen voor
vriendendagen en vernissages.

Colofon

Magazine verschijnt
driemaal per jaar

Redactie

Erwin Vonk
Willem Bogaard
Rink Gercama
Sven Maaskant
Esther Ronner
Ronnie Weijers

Vormgeving

Elco Roest, Nivo, Delfgauw
in samenwerking met
Fabrique, Amsterdam

Drukwerk

Drukkerij Nivo, Delfgauw

Uitgever

Stichting Vrienden van het
Nationaal Militair Museum

Secretariaat

Stichting Vrienden NMM
Postbus 6, 3760 AA Soest
Tel: (085) 0036013
e-mail:
secretariaatvrienden@nmm.nl
website: www.vriendennmm.nl

webmaster

Jeroen Klaphake